

Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo

**Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin
esitys hallitusohjelmatavoitteiksi**

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19

Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo

Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin
esitys hallitusohjelmatavoitteiksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / *Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen*
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN 978-952-263-051-3 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:19

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
11.4.2011

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Selvittäjä tohtori Tarja Cronberg		Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	
		Toimielimen asettamispv 8.12.2010	Dnro 41/240/2010
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo; Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmataavoitteiksi			
Julkaisun osat Muistio			
Tiivistelmä Opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi tohtori Tarja Cronbergiltä selvityksen taiteilijoiden toimeentuloedellytysten parantamisesta (Dnro 76/040/2009). Selvittäjän raportti Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo valmistui elokuussa 2010 (OKM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6). Raportissa selvittäjä esitti 11 kehittämisehdotusta, jotka koskivat mm. taiteilijoiden työmarkkina-asemaa, sosiaali- ja eläketurvaa, apurahoja sekä verotusta. Konkreettinen tavoite oli, että Suomessa työskentelevien taiteilijoiden tulisi saada muissa Pohjoismaissa asuvien taiteilijoiden tapaan 70-prosenttisesti toimeentulonsa taiteen tekemisestä nykyisen 50 prosentin sijaan. Tohtori Cronberg on jatkanut selvitystyötään tekemiensä ehdotusten toteuttamismahdollisuuksien kartoittajana. Jatkoselvitys on tehty tiiviissä yhteistyössä mm. eri ministeriöiden sekä taiteilijajärjestöjen kanssa. Selvittäjä on esitellyt ehdotuksensa myös eduskunnan sivistysvaliokunnalle, ja eduskunta sisällytti niitä kannanottoonsa 20.1.2011. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti 8.3.2011 taiteilijajärjestöille myös yhteisen kuulemistilaisuuden toimenpide-ehdotuksista. Jatkoselvityksen ehdotukset koskevat seuraavia asiakokonaisuuksia: <ol style="list-style-type: none"> 1 Taiteilija luovassa taloudessa 2 Itsensä työllistävät työmarkkinoilla 3 Toimeentulo taiteesta 4 Apurahojen määrä 5 Arvonlisäverovapaan myyntitulon yläraja 6 Työllisyysapuraha 7 Verotuksen ja sosiaaliturvan taseaus 8 Eläkeratkaisu 9 Valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrä 10 Taideostojen verovähennysoikeus 11 Julkisen rakentamisen prosenttiperiaate. Näistä kustakin esitetään konkreettinen ratkaisuehdotus, raportoidaan jatkoselvitystyön yhteydessä tehdyt toimenpiteet, ehdotetaan jatkotoimenpiteitä ja arvioidaan ehdotuksen toteutumisen vaikutus. Lisäksi selvittäjä on tehnyt seuraavat perustellut esityksensä taiteilijoiden toimeentuloedellytysten parantamista koskeviksi hallitusohjelmataavoitteiksi: Yleistavoite Luovan talouden edellytyksenä on, että taiteilijoiden toimeentuloedellytyksiä parannetaan pohjoismaiselle tasolle ja että ei-työsuhteessa toimivat taiteilijat saadaan sosiaaliturvan piiriin. Konkreettiset tavoitteet <ul style="list-style-type: none"> - Taiteilijoiden tulee voida saada 70-prosenttisesti toimeentulonsa taiteen tekemisestä. - Parannetaan valtion tukea taiteilijoille nostamalla apurahojen kokonaismäärää 10 prosentilla vuosittain seuraavan viiden vuoden aikana sekä pidentämällä apurahojen kesto. - Taiteilijoiden työttömyysturvaongelmien ratkaisuna työttömyysturva korvataan työllisyysrahalla. - Ei-työsuhteessa toimivien taiteilijoiden sosiaaliturvaa parannetaan organisoimalla se Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen. - Lisätään valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää. - Kehitetään taidemarkkinoita toteuttamalla yritysten ja yhteisöjen verovähennysoikeus taideostoista, nostamalla arvonlisäverovapaan taiteen ensimyyntin ylärajaa sekä kannustamalla kuntia ja yksityisiä tahoja noudattamaan prosenttiperiaatetta. - Selkeytetään itsensä työllistävien sosiaaliturvaa ja asemaa työlaainsäädännössä. 			
Avainsanat apurahat, arvonlisävero, luova talous, luovat toimialat, sosiaaliturva, taide, taiteen tukeminen, taiteilijaeläkkeet, taiteilijat, toimeentulo, työllistyminen, työllisyys, verotus, yrittäjät			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19		ISSN 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-263-051-3 (PDF)
Kokonaissivumäärä 29	Kieli suomi	Hinta -	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja -		Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
11.4.2011

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Utredare doktor Tarja Cronberg	Typ av publication Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av 8.12.2010	Dnro 41/240/2010	
Publikation (även den finska titeln) Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo (Den kreativa tillväxten och konstutövarnas utkomst) Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmataavoitteiksi (Rapport om utredningsarbetet och utredare Tarja Cronbergs förslag till mål i regeringsprogrammet)			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag <p>Undervisnings- och kulturministeriet gav doktor Tarja Cronberg i uppdrag att utreda hur utkomstbetingelserna för konstutövare skulle kunna förbättras (dnr 76/040/2009). Utredningsrapporten Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo blev färdig i augusti 2010 (UKM:s arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:6). I rapporten framförde utredaren elva utvecklingsförslag för bl.a. konstutövarnas ställning på arbetsmarknaden, social- och pensionskyddet, stipendier och beskattning. Ett konkret mål var att konstnärerna i Finland ska kunna leva till 70 procent på sin konst, så som i de övriga nordiska länderna, i stället för till 50 procent, vilket är läget i dag.</p> <p>Doktor Cronberg fortsatte utredningen genom en kartläggning av möjligheterna att verkställa sina förslag. Under den fortsatta utredningen samarbetade hon med bl.a. olika ministerier och konstnärorganisationer. Hon lade också fram sina förslag för riksdagens kulturutskott, och riksdagen inkorporerade vissa av dem i sitt ställningstagande av den 20 januari 2011. Den 8 mars 2011 arrangerade Undervisnings- och kulturministeriet ett samråd om åtgärdsförslagen för konstnärorganisationerna.</p> <p>Förslagen i den fortsatta utredningen gäller följande teman:</p> <ol style="list-style-type: none">1 Konstnären i den kreativa ekonomin2 De självsysselsatta på arbetsmarknaden3 Utkomst genom konstutövning4 Stipendierna5 Övre gränsen för momsfri försäljning6 Sysselsättningsbidrag7 Samordning av beskattning och social trygghet8 Pensionslösningar9 Statens extra konstnärspensioner10 Skatteavdrag för konstförvärv11 Procentprincipen i offentligt byggande. <p>Inom varje tema presenteras konkreta förslag, rapporteras de åtgärder som genomförts under den fortsatta utredningen, föreslås vidare åtgärder och bedöms effekterna av att förslaget realiserar.</p> <p>Utredaren lägger också fram följande motiverade förslag för förbättring av konstutövarnas utkomstbetingelser som mål i nästa regeringsprogram:</p> <p>Allmänt mål</p> <p>Förutsättningen för en kreativ ekonomi är att konstutövarnas utkomstbetingelser höjs till den nordiska nivån och att konstnärer som inte är anställda omfattas av den sociala tryggheten.</p> <p>Konkreta mål</p> <ul style="list-style-type: none">- Konstutövarna ska till 70 procent kunna leva på sin konst.- Statens stöd till konstutövarna ska förbättras genom att det totala stipendiebeloppet höjs med 10 procent per år under de följande fem åren och stipendieperioderna förlängs.- Problemen med arbetslöshetskyddet för konstutövare ska lösas med en sysselsättningspenning.- Det sociala skyddet för icke anställda konstnärer ska förbättras genom att organisera det genom Lantbruksföretagarnas pensionanstalt.- Beloppet av statens extra konstnärspensioner ska höjas.- Konstmarknaden ska utvecklas genom att företag och sammanslutningar ges möjlighet till skatteavdrag för konstförvärv, den övre gränsen för momsfri första försäljning av konst höjs och kommuner och privata instanser uppmanas att verkställa procentprincipen.- Det sociala skyddet för de självsysselsatta och deras ställning i arbetslagstiftningen ska förenklas.			
Nyckelord beskattning, företagare, konst, konstnärer, konstnärspensioner, konstunderstöd, kreativ ekonomi, kreativa branscher, mervärdesskatt, socialskydd, stipendier, sysselsättning, uppehälle			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2011:19	ISSN 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-263-051-3 (PDF)	
Sidoantal 29	Språk finska	Pris -	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Sisältö

Esipuhe	6
Yhteenveto	7
Selvitystyön pohjalta esitettävät hallitusohjelmatavoitteet ja perustelut	10
Yksitoista esitystä	13
Esitys 1: Taiteilija luovassa taloudessa	13
Esitys 2: Itsensä työllistävät työmarkkinoilla	14
Esitys 3: Toimeentulo taiteesta	17
Esitys 4: Apurahojen määrä	18
Esitys 5: Arvonlisäverovapaan myyntitulon yläraja	19
Esitys 6: Työllisyysapuraha	20
Esitys 7: Verotuksen ja sosiaaliturvan tasaus	22
Esitys 8: Eläkeratkaisu	24
Esitys 9: Valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrä	26
Esitys 10: Taideostojen verovähennysoikeus	27
Esitys 11: Julkisen rakentamisen prosenttiperiaate	28

Esipuhe

Käsittelin Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksessä¹ laajasti taiteilijuutta luovassa taloudessa, taiteilijaa työelämässä sekä taiteilijan toimeentuloa ja sosiaaliturvaa. Esitin toimeentulon parantamiseksi 11 ehdotusta, jotka liittyivät itsensä työllistävien asemaan, taidepolitiikan yleisiin tavoitteisiin, apurahojen määrään sekä sosiaaliturvaan ja taideyleisön määrän lisäämiseen. Vertasin myös taiteilijoiden toimeentuloa muihin Pohjoismaihin. Esitysten tavoitteena oli nostaa taiteilijat yhdenvertaisiksi muiden työntekijöiden kanssa. Kiinnitin esityksissä erityistä huomiota työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa oleviin taiteilijaryhmiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui minut laatimaan selvitystyön pohjalta jatkoselvityksen tavoitteena kartoittaa esitysten toteutumisedellytyksiä.

Kävin selvityksen esityksistä keskusteluja taiteilijajärjestöjen ja eduskunnan poliittisten ryhmien edustajien kanssa. Verotusesityksistä keskustelin valtiovarainministeriön verosaston kanssa ja sosiaaliturvaesityksistä sosiaali- ja terveysministeriön, Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) sekä työ- ja elinkeinoministeriön edustajien kanssa. Esittelin esitykset eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Eduskunta otti kantaa mm. taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseen ja prosenttiperiaatteen toteuttamiseen käsitellessään Valtioneuvoston selontekoa kulttuurin tulevaisuudesta². Eduskunta myös lisäsi vuoden 2011 valtion talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä uusien taiteilijaeläkkeiden määrää 16:lla.

Tämä raportti on yhteenveto käydyistä neuvotteluista ja jatkotoimenpiteistä esitysten toteuttamiseksi. Laadin toteuttamiskelpoisten esitysten pohjalta ehdotukset hallitusohjelmatavoitteiksi, jotka saivat lopullisen muotonsa 8.3.2011 järjestetyssä taiteilijajärjestöjen kuulemistilaisuudessa.

Helsingissä 11. huhtikuuta 2011

Tarja Cronberg

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6.

² Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:8.

Yhteenveto

Taiteilijajärjestöt ja taiteilijat ottivat Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksen 11 ehdotusta myönteisesti vastaan. Taiteilijat kokivat konkreettiset esitykset sekä toimeentulo- ja sosiaaliturvakysymysten nostamisen keskusteluun pitkäksi harppaukseksi eteenpäin.

Taiteilijajärjestöt ovat keskustelleet aktiivisesti esityksistä ja pyrkineet yhdessä asettamaan tavoitteitaan tärkeysjärjestykseen toiveena saada niitä hallitusohjelmaan. Taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö Forum Artis ry on asettanut kärkitavoitteikseen kolme esitystä:

- taiteilijan työttömyysturvan korvaaminen työllisyysapurahalla
- valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrän nostaminen
- ammattitaiteilijoiden eläketurva-asioiden keskittäminen Melaan silloin, kun kyseessä ei ole työsuhde.

Myös Suomen Taiteilijaseura on laatinut tavoitteensa hallitusohjelmaa varten. Taide- ja maalariliitto on tehnyt oman eläkeselvityksen ja ehdottaa myös ei-työsuhteisten taiteilijaeläkkeiden keskittämistä Melaan.

Yleinen ilmapiiri taiteilijoiden toimeentulo-ongelmien ratkaisemiseksi on muuttunut positiivisemmaksi. Eduskunta päätti 20.1.2011 hyväksyä sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisen kannanoton, jossa lisättiin taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistoimenpiteitä. Syksyllä 2010 uusien, vuosittain myönnettävien valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lukumäärää lisättiin eduskunnan tarkoitukseen osoittaman lisämäärärahan avulla 16:lla.

Taiteilijoiden katastrofaalinen eläketilanne nousi selvityksen jatkokäsittelyssä selvästi esille. Syynä ovat pirstaleiset työurat. Lisäksi taiteilijat joutuvat myyntitulon ylittäessä tietyn rajan maksamaan erittäin korkeita yrittäjäeläkemaksuja, vaikka he eivät olisikaan yrittäjiä. Taidemaalariliiton eläketutkimus osoittaa, että taiteilijoiden eläkkeet eivät nouse edes takuueläkkeiden tasolle.

Melan kanssa käydyissä neuvotteluissa todettiin, että taiteilijoiden ei-työsuhteisten eläkkeiden keskittäminen Melaan on mahdollista. Ei-työsuhteinen eläketurva voidaan näin ollen hoitaa keskitetysti ja alentaa eläketurvamaksuja YEL-järjestelmään verrattuna huomattavasti. Tämä ei tuota valtiolle lisäkustannuksia. Asiassa tuleekin edetä välittömästi.

Mela-ehdotus ei kuitenkaan tule saamaan yksimielistä tukea. Pelätään, että työnantajat siirtävät tällä hetkellä työsuhteessa olevia taiteilijoita vapaiksi taiteilijoiksi. Huoli on varmasti aiheellinen. Ratkaisu on kuitenkin löydettävä, koska käytännössä lähes eläketurvan ulkopuolelle jääviä freelancereita, vapaita taiteilijoita, on yli 50 prosenttia taiteilijakunnasta.

Työllisyysturvaan jo tehdyt uudistukset antavat taiteilijalle mahdollisuuden ylläpitää ammattitaitoaan työttömänä ollessaan. Esitys taiteilijan työttömyysturvan muuttamisesta työllisyysapurahaksi – tai ehkä paremmin työllisyysrahaksi – sai ristiriitaisen vastaanoton

työ- ja elinkeinoministeriössä. Toisaalta meillä on 1990-luvulta ennakkotapaus, jossa omassa työssä työllistyville on maksettu vastaavaa työllistymisrahaa.

Jos taiteilija voi työttömänäkin tehdä taidetta, parantuvat hänen työllistymisedellytyksensä. Tämä nimenomaan on työllisyysmäärärahojen tavoite. Päinvastaisen näkökannan mukaan työllisyysrahan maksaminen taiteilijalle poikkeaa työnhakijalle normaalisti maksettavista etuuksista, eikä työnhakijoita näin ollen kohdella yhdenvertaisesti. Seuraavalla hallituskaudella tulee selvittää mahdollisuus luoda erityinen luovan talouden työllisyysraha taiteilijoiden työllistymiseksi.

Valtiovarainministeriön vero-osasto suhtautui kriittisesti esityksiin arvonlisäverottoman myyntitulon nostamisesta, taiteilijan menovarauksesta ja taideostojen verovähennysoikeudesta. Osaston näkemyksen mukaan taiteilijoita tuetaan verotuksessa jo nyt lukuisilla tavoilla, mm. stipendien ja apurahojen verovapaudella.

EU-direktiivien mukaista arvonlisäverovapaan myyntitulon nostamista ei vero-osaston mukaan voida tehdä ilman laajoja neuvotteluja jäsenmaiden kanssa. Esimerkiksi Tanska on kuitenkin hyödyntänyt EU:n arvonlisäverodirektiivin mahdollisuutta tehdä poikkeus juuri taide-esineiden kohdalla. Vero-osaston näkökulmasta nykyinen tulontasausjärjestelmä on riittävä taiteilijoiden tarpeisiin. Työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisessa hankkeessa todetaan kuitenkin, että järjestelmä on ongelmallinen eikä vastaa taiteilijoiden tarpeita. Hanke on tehnyt esityksen menovarauksesta, joka tulee toteuttaa mahdollisimman pian.

Vero-osaston näkemys yritysten taideostojen verovähennysoikeudesta on, että taideesineet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta, josta ei voida tehdä säännönmukaisia poistoja. Tämä on kuitenkin jo mahdollista muotoilutuotteiden kohdalla. Esitys on tärkeä, joskaan se ei lyhyellä aikavälillä ratkaise taiteilijoiden toimeentulo-ongelmia.

Vaikeimmin toteutettavaksi osoittautui itsensä työllistävien asema työmarkkinoilla. Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksen esitys oli, että työlainsäädäntöön määritellään uusi ryhmä, itsensä työllistävät. Samalla verotus ja sosiaaliturva uudistuvat niin, että itsensä työllistävät ovat tasa-arvoisia palkkatyötä tekevien kanssa.

Tässä raportissa esitän neljä ratkaisuvaihtoehtoa itsensä työllistävien työmarkkina-aseman ja sosiaaliturvan parantamiseksi:

- 1 määritellään itsensä työllistävät omaksi ryhmäkseen työlainsäädännön kautta
- 2 laajennetaan työsuhteen käsitettä
- 3 etuuslainsäädännön muutoksen kautta (sairausvakuutus, eläkevakuutus, työttömyysturva)
- 4 luodaan taiteilijoille oma sosiaaliturvarahasto Saksan mallin mukaan.

Ensimmäiseen vaihtoehtoon työ- ja elinkeinoministeriö suhtautui kielteisesti. Sen katsottiin luovan uusia rajapintoja. Toisaalta rajapinnat selkeyttäisivät nykyistä harmaata aluetta. Ministeriön näkemyksen mukaan itsensä työllistävillä ei ole työnantajaa eikä työsuhdetta, joten heitä ei voida rinnastaa palkkatyöntekijöihin. He tekevät työtä omalla riskillään ja kuuluvat siten yrittäjien ryhmään.

Ammattijärjestöjen näkökulmasta työsuhteen käsitteen laajentaminen on ratkaisu itsensä työllistävien väliinpuotoamiseen. Tällöin määritellään, ketkä ovat yrittäjiä, ei-yrittäjät luokitellaan työsuhteessa oleviksi. Ratkaisu on kuitenkin huono niille taiteilijoille, joita ei rinnastettaisi työsuhteisiin. Heidät luokiteltaisiin jatkossakin yrittäjiksi, usein vastoin tahtoaan.

Vaikuttaa siltä, että lyhyellä aikavälillä nopein toteuttamisvaihtoehto on muuttaa sosiaaliturvan etuuslakeja ja tätä kautta saada taiteilijat kattavamman sosiaaliturvan piiriin. Samanaikaisesti kuitenkin tulee selvittää Saksan mallin toimivuutta eli neljättä vaihtoehtoa.

Taidepolitiikan tavoitteeksi on asetettava, että vuonna 2020 taiteilijat voivat, pohjoismaisten kollegojensa tavoin, rahoittaa toimeentulonsa taiteellaan 70-prosenttisesti. Tavoitteeseen päästään lisäämällä apurahojen määrää ja kehittämällä taidemarkkinoita verotuksen keinoin. Myös tekijänoikeus- ja hyvitysmaksuratkaisujen tulee tukea tätä tavoitetta. Tavoite tulee sisällyttää tuleviin taidepoliittisiin ohjelmiin ja seuraavaan hallitusohjelmaan.

Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksen ensimmäisen esityksen mukaan taide tulee nähdä luovan kasvun peruspilarina, sen perustutkimuksena. Salliva ja kokeileva ilmapiiri on luovan kasvun edellytys. Esityksen toteutuminen vaatii panostusta taiteilijoilta itseltään. Heidän tulee osallistua aktiivisesti keskusteluun luovasta taloudesta ja sen sisäl- löstä sekä sitä kautta taiteen asemasta yhteiskunnassa.

Selvitystyön pohjalta esitettävät hallitusohjelmatavoitteet ja perustelut

Yleistavoite

- Luovan talouden edellytyksenä on, että taiteilijoiden toimeentuloedellytyksiä parannetaan pohjoismaiselle tasolle ja että ei-työsuhteessa toimivat taiteilijat saadaan sosiaaliturvan piiriin.

Perustelut

- Taiteilijat elävät köyhyysrajan tuntumassa ja suuri osa on hyvinvointivaltion ulkopuolella.
- Erityisen huono tilanne on vapailla taiteilijoilla ja heistä erityisesti kuvataiteilijoilla, valokuvataiteilijoilla ja tanssijoilla.
- Taiteilijoiden sosiaaliturva on heikompi kuin suomalaisten keskimäärin. Tämä johtuu pirstaleisista työurista, apurahojen riittämättömyydestä ja taidemarkkinoiden kehittymättömyydestä.
- Luovassa taloudessa on tuhlautu, että taiteilijat eivät voi täysipainoisesti osallistua luovaan työhön.

Konkreettiset tavoitteet

- Taiteilijoiden tulee voida saada 70-prosenttisesti toimeentulonsa taiteen tekemisestä.

Perustelut

- Taiteilijat joutuvat käyttämään suhteettoman suuren osan ajastaan työnhankintaan ja työhön, joka ei kehitä heitä taiteilijoina.
- Pirstaleiset työurat johtavat jatkuvaan epävarmuuteen ja byrokraatiaan, varsinkin kun järjestelmän eri osat tulkitsevat työntekoa eri tavoin.
- Muissa Pohjoismaissa taiteilijat pystyvät elämään taiteestaan noin 70-prosenttisesti. Suomessa tulee pyrkiä samalle tasolle.

- **Parannetaan valtion tukea taiteilijoille nostamalla apurahojen kokonaismäärää 10 prosentilla vuosittain seuraavan viiden vuoden aikana sekä pidentämällä apurahojen kesto.**

Perustelut

- Suomen apurahamediaani on Pohjoismaiden alhaisin, noin 3 800 euroa. Se tulee nostaa noin 6 000 euroon.
- Apurahat ovat lyhytkestoisia. Pitkäaikainen apuraha antaa mahdollisuuden luoda uraa ja kehittää yhteistyötä muiden taiteilijoiden kanssa sekä edistää kulttuurivientiä.
- Pohjoismaisten vertailujen mukaan Ruotsissa on kaksi kertaa enemmän apurahoja kuin Suomessa, Tanskassa kolme kertaa enemmän.

- **Taiteilijoiden työttömyysturvaongelmien ratkaisuna työttömyysturva korvataan työllisyysrahalla.**

Perustelut

- Taiteilija edistää parhaiten edellytyksiään työllistyä, kun hän pystyy keskittymään taiteen tekemiseen ja luomaan uraa taiteilijana.
- 1990-luvulla käytössä ollut oma työssä työllistymisen tukea voidaan soveltaa taiteilijoihin heidän ollessaan työttömänä.
- Työttömän identiteetti ja siihen liittyvä valvonta heikentää luovan työn edellytyksiä. Taiteilija ei ole koskaan työtön. Hän on töiden välillä ollessaan jonakin hetkenä ilman tuloa tuottavaa taiteilijan työtä.

- **Ei-työsuhteessa toimivien taiteilijoiden sosiaaliturvaa parannetaan organisoimalla se Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen (Melaan).**

Perustelut

- Vapaat taiteilijat rinnastetaan tällä hetkellä sosiaaliturvassa yrittäjiin. Tämä johtaa taiteilijan tulotason huomioon ottaen kohtuuttomiin eläketurvamaksuihin, heikkoon eläketurvaan ja pitkiin karensseihin.
- Malli on jo olemassa ja toimiva: apurahansaajien sosiaaliturva on järjestetty Melaan. Myös muun ei-työsuhteisen sosiaaliturvan siirto sinne yksinkertaisesti taiteilijoiden eläketurvaan.
- Taiteilijat rinnastetaan alkutuottajiin ja he ovat yhdenvertaisia maatalousyrittäjien kanssa.
- Muutos ei aiheuta lisämenoja valtiolle.

- **Lisätään valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää.**

Perustelut

- Edellä esitetty taiteilijoiden eläketurvaratkaisu (Mela) on pitkän tähtäimen ratkaisu. Ylimenokauden aikana tarvitaan valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä.
- Taiteilijaeläkkeiden määrää on vähennetty 1990-luvun tasosta. Vasta vuonna 2010 määrää nostettiin, joskaan ei riittävästi.
- Eläkkeitä hakee vuodessa noin viisisataa taiteilijaa, joista vain murto-osa saa eläkkeen.
- Suuret ikäluokat eläköityvät. Tilanteen pitäminen edes tämänhetkellä tasolla edellyttää eläkkeiden määrän lisäämistä.

- Kehitetään taidemarkkinoita toteuttamalla yritysten ja yhteisöjen verovähennysoikeus taideostoista, nostamalla arvolisäverovapaan taiteen ensimyyntin ylärajaa sekä kannustamalla kuntia ja yksityisiä noudattamaan prosenttiperiaatetta.

Perustelut

- Dynaamisten taidemarkkinoiden synnyttäminen edellyttää verokannustimia. Muualla ne ovat lisänneet mm. taiteen vientimarkkinoita.
- EU:n arvolisäverodirektiivi antaa mahdollisuuden poiketa direktiivin määräyksistä taide-esineiden kohdalla.
- Prosenttiperiaatesuositus eikä toteudu ilman riittäviä kannustimia.

- Selkeytetään itsensä työllistävien sosiaaliturvaa ja asemaa työlainsäädännössä.

Perustelut

- Enemmistö taiteilijoista työllistää itse itsensä. He ovat nykyjärjestelmässä väliinpuotoajia.
- Rajapinta yrittäjyyden ja itsensä työllistämisen välillä on häilyvä ja järjestelmän eri osat tulkitsevat työntekotapaa eri tavoin.
- Työntekijöitä siirretään työsuhteista yhä enemmän joko toimeksiantosuhteisiin tai yrittäjyyteen. Tätä tapahtuu myös työsuhteisille taiteilijoille.
- Itsensä työllistäminen lisääntyy eri aloilla. Kyseessä on usein siirtymävaihe palkkatyöhön tai yrittämiseen. Vapailta taiteilijoilla kyseessä ei kuitenkaan ole siirtymävaihe, vaan pysyvä tila.

Yksitoista esitystä

Esitys 1: Taiteilija luovassa taloudessa

Luovan talouden käsitettä laajennetaan kattamaan koko luovan kasvun alue. Taide nähdään luovan kasvun peruspilarina, sen perustutkimuksena.

Salliva ja kokeileva ilmapiiri on luovan kasvun edellytys. Taiteella on tässä ratkaiseva merkitys. Taiteilijoiden ja taiteilijajärjestöjen tulee itse olla keskustelussa aloitteellisia ja aktiivisia, ei vain torjua muiden esityksiä.

Toimenpide-esitykset

- Selkeytetään luovan talouden käsitteitä.
- Etsitään uusia toimintamalleja.
- Pidetään yllä keskustelua taiteilijan asemasta luovassa taloudessa.

Tehdyt toimenpiteet

Taiteilijajärjestöjen kanssa heräteltiin keskustelua siitä, miten taidetta voidaan paremmin tuoda esille luovan talouden käsitteissä ja toimintamalleissa. Poliittisten puolueiden edustajille esitettiin ajatus taiteesta luovan talouden perustutkimuksena.

Taide luovan talouden perusrakenteena, perustutkimuksena, saa laajaa hyväksyntää eduskunnassa ja taiteilijajärjestöissä. Ajatusta on konkretisoitava edelleen esimerkiksi vertaamalla tieteen ja taiteen saamaa tukea.

Jatkotoimenpiteet

- Taiteilijat ja taiteilijajärjestöt osallistuvat aktiivisesti luovan talouden ja luovan kasvun seminaareihin ja selvitysten laadintaan.
- Vertaillaan tieteen ja taiteen saamaa tukea.

Odotettu tulos

Taide nähdään luovan talouden perustutkimuksena ja luovan yhteiskunnallisen ilmapiirin edellytyksenä. Asenteet taiteilijan työtä ja luovaa taloutta kohtaan muuttuvat vähitellen myönteisemmiksi.

Esitys 2: Itsensä työllistävät työmarkkinoilla

Työlainsäädännössä määritellään uusi ryhmä: itsensä työllistävät. Samalla uudistetaan sosiaaliturvaa ja verotusta niin, että itsensä työllistävät ovat tasa-arvoisia palkkatyötä tekevien kanssa. Heitä ei tule rinnastaa yrittäjiin.

Toimenpide-esitykset

- Työlainsäädännössä määritellään uusi ryhmä: itsensä työllistävät.
- Sosiaaliturvaa ja verotusta uudistetaan, jolloin itsensä työllistävät ovat tasa-arvoisia palkkatyötä tekevien kanssa.

Taiteilijakunnasta yli puolet toimii vapaina taiteilijoina, vain 18 prosenttia on yrittäjiä. Osa taiteilijoista on vakituudessa palkkatyösuhteessa, jotkut tekevät pätkätoita työsuhteessa. Taiteilijan työura kattaa kaikki työntekotapojen vaihtoehdot, joskus jopa samanaikaisesti. Työurat ovat pirstaleisia, mistä johtuen myös sosiaaliturva on heikko. Vapaan taiteilijan tai yrittäjätaiteilijan tulee maksaa yrittäjien eläketurvaa, mikä kuitenkin ei takaa riittävää eläkettä.

Vapaana taiteilijana työskentelevät taiteilijat ovat osa laajempaa itsensä työllistävien ryhmää. Ryhmä on harmaa vyöhyke työsuhteisten ja yrittäjien välillä. Lainsäädännössä freelance-taiteilija rinnastetaan yrittäjiin siksi, että hän toimii omalla riskillään eikä ole alisteinen työnantajalle.

Tehdyt toimenpiteet

Ratkaisuvaihtoehtoja kartoitettiin mm. neuvottelemalla työ- ja elinkeinoministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, SAK:n, taiteilijajärjestöjen sekä Melan edustajien kanssa. Asiaa voidaan lähestyä neljästä näkökulmasta:

- 1 Itsensä työllistävät määritellään työlainsäädännössä omaksi ryhmäkseen.
- 2 Työsuhteen tunnusmerkkejä tarkastellaan uudelleen, ja osa itsensä työllistävästä määritellään työsuhteisiksi.
- 3 Itsensä työllistävät taiteilijat saatetaan sosiaaliturvan piiriin etuuslainsäädännön muutoksilla.
- 4 Taiteilijoille luodaan oma sosiaaliturvarahasto Saksan mallin mukaan.

1: Itsensä työllistävät määritellään työlainsäädännössä omaksi ryhmäkseen

Itse itsensä työllistävä työskentelee ennen kaikkea omalla riskillään, vaikka hänellä olisi toimeksiantajakin. Tämän takia hänet rinnastetaan yrittäjiin. Itsensä työllistävän työtä ei ohjata, hän ei ole alisteinen työnantajalle eikä hänellä ole työsuojelua tai oikeutta kollektiiviseen edunvalvontaan.

Vaikka itsensä työllistävä rinnastetaan yrittäjään, ei hänen toimintansa useinkaan ole yrittäjämäistä. Taiteilija ei tunne itseään yrittäjäksi eikä hän halua kasvattaa yritystään. Jos hän perustaa yrityksen, se tapahtuu ennen kaikkea laskutuksen ja kirjanpidon helpottamiseksi.

Yrittäjyyden ja työsuhteen välillä on harmaa vyöhyke: mm. vapaat taiteilijat ja toimitajat sekä yhä useammin myös toimeksiantojen pohjalta toimivat muut ulkoistetut työntekijät. Harmaan vyöhykkeen ongelmana on:

- heikko sosiaaliturva
- luokittelu eri tavoin: työ- ja elinkeinotoimisto voi rinnastaa palkkatyöntekijöihin, veroviranomaiset yrittäjiin
- työsuojelun ja työterveyshuollon ulkopuolisuus
- kollektiivisen edunvalvonnan puuttuminen, vaikka taiteilijajärjestöt laativatkin mallisopimuksia.

Työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuu kielteisesti itsensä työllistävien määrittämiseen omaksi ryhmäkseen (ns. kolmas tie). Pääsyy tähän on, että syntyy kaksi rajapintaa, toisaalta työsuhteisten ja itsensä työllistävien väliin, toisaalta yrittäjien ja itsensä työllistävien väliin.

Rajapintoja on tällä hetkellä vain yksi, yrittäjien ja työsuhteisten välillä. Kuitenkin on olemassa harmaa vyöhyke, jossa rajapinta ei ole selkeä. Miten saadaan mahdollisimman selkeät ja koko maassa yhdenmukaiset kriteerit sille, mihin ryhmään työntekijä kuuluu ja mitä oikeuksia ja velvoitteita hänellä on? Itsensä työllistävät ovat kasvava ryhmä eikä heitä aina voida luokitella joko yrittäjiksi tai työsuhteisiksi.

Tätä vaihtoehtoa tulee selvittää.

2: Työsuhteen tunnusmerkkejä tarkastellaan uudelleen ja osa itsensä työllistävästä määritellään työsuhteisiksi

Toinen vaihtoehto on, että yrittäjien ja työsuhteisten välistä rajaa pyritään selkeyttämään. Tällöin osa itsensä työllistävästä luokitellaan työsuhteisiksi, osa yrittäjiksi. Väliinpuotoajien ryhmä poistuu.

Nk. ITSET-työryhmä, jossa ovat edustettuna mm. SAK, STTK, JHL, Akavan Erityisalat sekä Suomen Muusikkojen Liitto ja Suomen Journalistiliitto, on selvittänyt itsensä työllistävien ongelmia. Työryhmä näkee alustavissa pohdinnoissaan ratkaisuna sen, että työsuhteisiksi ei määritellä ainoastaan niitä, jotka täyttävät työsuhteen tunnusmerkit, vaan myös ne, jotka voidaan rinnastaa työsuhteisiin. Taustalla on työntekijöiden ulkoistaminen. Työnantajat pyrkivät siirtämään yritysrisikiä ja työnantajamaksuja työntekijöille. Esimerkiksi muusikot voivat joutua uusia sopimuksia tehdessään vasten tahtoaan pakkoyrittäjiksi. Työnantajat maksavat palkkion mutta eivät sosiaaliturvamaksuja.

Rajaa yrittäjien ja työsuhteisten välillä on ehdotettu selkeytettäväksi määrittelemällä, ketkä eivät ole yrittäjiä. Loput olisivat työ- ja toimeksiantosuhteessa. Työsuhteen tunnusmerkit määritellään uudelleen niin, että ne käsittävät kaiken työn teettämisen. Tässä vaihtoehdossa ei sosiaaliturvaan tehdä varsinaisesti muutoksia. Työsuhteisiin rinnastettavat toimeksiannot katsotaan työsuhteeksi. Työnantajat ovat siten velvollisia maksamaan sosiaaliturvamaksut. Vapaat toimijat, joiden työtä ei voida rinnastaa työsuhteisiin, olisivat yrittäjiä ja maksaisivat jatkossakin YEL-maksuja.

Myös työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuu periaatteessa myönteisesti työsuhteen tunnusmerkkien tarkastelemiseen tämän päivän tilanteessa ja niiden ajantasaisuuden arviointiin.

Taiteilijoiden näkökulmasta ratkaisu ei ole niin hyvä kuin vaihtoehto 1. Vapaat taiteilijat jaetaan tässä kahteen ryhmään. Ne taiteilijat, joiden työnteko voidaan rinnastaa työsuhteeseen, määritellään työsuhteisiksi. Loput taiteilijoista määritellään yrittäjiksi. Tämä merkitsee, että suuri osa vapaista taiteilijoista, joilla ei ole toistuvia toimeksiantoja samalta

työnantajalta, joutuu jatkossakin yrittäjien sosiaaliturvan sekä korkeiden eläkemaksujen ja karenskien piiriin.

3: Itsensä työllistävät taiteilijat saatetaan sosiaaliturvan piiriin etuuslainsäädännön muutoksilla

Edellisissä kahdessa vaihtoehdossa kysymystä tarkastellaan työlainsäädännön kautta. Asiaa voidaan lähestyä myös sosiaaliturvalainsäädännön eli etuuslainsäädännön kautta. Tässä vaihtoehdossa rajapintakysymystä ei ratkaista. Periaatteelliset epäkohdat taiteilijoiden työmarkkina-asemassa säilyvät, mutta heidät saadaan sosiaaliturvan piiriin.

Taiteilijoiden sosiaaliturva voidaan määritellä kaikkien ei-työsuhteisten tulojen kohdalla apurahansaajien tapaan. Taiteilijat, jotka eivät ole yrittäjiä, vapautuvat YEL-maksuista. Apurahansaajien sosiaaliturva on organisoitu Melaan. Apurahansaajat maksavat itse sosiaaliturvansa, mutta maksut ovat huomattavasti pienempiä kuin yrittäjien eläkevaihtoehdossa YEL:issä (11/21 prosenttia). Jos apurahansaajamallia sovelletaan taiteilijoihin yleisemmin, heidän eläketurvamaksunsa kohtuullistuvat ja eläkejärjestelmänsä yksinkertaistuu. Eläkettä kertyy joko TYEL:in tai MYEL:in kautta, ei enää YEL:istä.

Keskusteluissa Melan kanssa vaihtoehto osoittautui mahdolliseksi. Se vaatii muutoksia atk-järjestelmissä ja edellyttää, että sosiaaliturva kertyy saman mallin mukaan kuin muillekin vakuutetuille.

Mallissa taiteilijat rinnastetaan maatalousyrittäjiin, ei enää muihin yrittäjiin. Keskusteluissa tuli esille, että esitys vaarantaa yrittäjien yhdenvertaisuuden, maatalousyrittäjät ovat kuitenkin jo erityisasemassa. Yhdenvertaisuus ei siis vaarannu. Taiteilijat nähdään, kuten maataloustuottajat, alkutuottajina – luovan talouden yhteiskunnassa.

Taiteilijajärjestöt suhtautuvat vaihtoehtoon myönteisesti. Maksujen suuruudesta on erilaisia näkemyksiä (ks. esitys 8). Yksityiskohtien selvittämiseksi on vielä käytävä neuvotteluja mm. siitä, siirrettäänkö YEL:istä jo saadut etuudet Melaan vai tulevatko kyseeseen vain uudet etuudet.

Melasta todetaan, että ratkaisu ei vaadi valtion lisärahoitusta, vaan se voidaan hoitaa nykyistä maksutasoa ja käytäntöä noudattaen.

4: Taiteilijoille luodaan oma sosiaaliturvarahasto Saksan mallin mukaan

Edellä taiteilijoiden sosiaaliturvaa on pyritty parantamaan joko työlainsäädännön tai nykyisen etuuslainsäädännön kautta. On myös mahdollista luoda taiteilijoille oma erillinen ratkaisu niin kuin on tehty urheilijoille. Saksassa on oma malli vapaille taiteilijoille ja freelance-toimittajille.

Saksan malli

Saksassa vedettiin jo vuonna 1983 johtopäätökset taiteilijoiden puutteellisesta sosiaaliturvasta ja luotiin erityinen sosiaaliturvavakuutus, jonka piirissä ovat vapaat ja freelance-taiteilijat sekä toimittajat. Heidät rinnastettiin palkansaajiin. Sosiaalivakuutus kattaa työttömyys-, sairaus- ja eläkevakuutuksen.

Vakuutuksen piiriin kuuluva maksaa vain puolet tuloriippuvaisesta vakuutusmaksusta. Toisen puolen maksaa valtio ja nk. taiteen ja toimittajien työn hyödyntäjät, joille määrätään erityinen sosiaaliturvamaksu. He toimivat vakuutusjärjestelmän näkökulmasta työnantajina. Lisäksi liittovaltio on korvannut taiteilijoiden sosiaalikkassan hallintokustannukset.

Jos Saksan järjestelmää sovelletaan Suomessa, kohteena olisivat itsensä työllistävät taiteilijat ja toimittajat, eivät muut omassa työssä työllistyvät toimijat. Mallissa tuleekin tark-

kaan määritellä, ketkä kuuluvat vakuutuksen piiriin. On myös selvitetävä, mitkä vapaiden taiteilijoiden ja toimittajien työtä hyödyntävät tahot ovat maksuvelvollisia sosiaaliturvakassaan ja miten maksuperusteet lasketaan. Saksan 40 vuoden kokemuksista voidaan ottaa oppia. Maksun piiriin tulisivat ainakin kustantajat, media-yhtiöt, galleristit sekä vapaita taiteilijoita työllistävät teatterit, orkesterit ja muut taidelaitokset kuten museot. Tässä vaihtoehdossa valtion panos on todennäköisesti suurempi kuin Mela-vaihtoehdossa.

Jatkotoimenpiteet

- Selvitetään taiteilijoiden ja muiden itsensä työllistävien asemaa työlainsäädännössä vaihtoehtoina joko heidän määrittelemisensä omaksi ryhmäkseen tai työsuhteen laajentaminen käsittämään myös tähän rinnastettavat toimeksiannot. Selvityksessä kiinnitetään erityistä huomiota eri taiteilijaryhmien tilanteeseen.
- Taiteilijoiden sosiaaliturva organisoidaan Melaan apurahansaajien tapaan. Neuvotteluja varten tulee välittömästi perustaa työryhmä, jolloin uudistus voidaan toteuttaa 1–2 vuoden sisällä.
- Selvitetään nk. Saksan mallia ja sen vaikutuksia taiteilijoiden eläketurvaan.

Odotettu tulos

Taiteilijoiden sosiaaliturva on tasa-arvoinen muiden kansalaisten kanssa. Väliinpuotoajia ei ole, kun rajapinnat – oli vaihtoehto mikä tahansa – selkeytyvät eivätkä viranomaiset kohtele taiteilijoita eri tavoin. Byrokratia vähenee ja tulkinnat ovat yhdenmukaisia koko maassa.

Esitys 3: Toimeentulo taiteesta

Taidepolitiikan tavoitteeksi asetetaan, että vuonna 2020 taiteilijat voivat rahoittaa toimeentulonsa taiteella nykyisen 50 prosentin asemesta keskimäärin 70-prosenttisesti.

Tähän päästään lisäämällä apurahojen määrää, nostamalla arvonlisäverovapaan taiteesta saadun tulon määrää ja muuttamalla vapaiden taiteilijoiden työttömyysturva työllisyysapurahaksi. Taideyleisön määrää lisätään muuttamalla yhteisöjen taideostot verovapaaksi.

Toimenpide-esitykset

- Taidepolitiikan tavoitteeksi asetetaan, että vuonna 2020 taiteilijat voivat rahoittaa toimeentulonsa taiteella nykyisen 50 prosentin asemesta keskimäärin 70-prosenttisesti.

Tehdyt toimenpiteet

Kyseessä on kulttuuripoliittinen yleistavoite. Käytännössä tavoitteeseen päästään lisäämällä apurahoja ja kulttuurirahoitusta. Taideyleisön määrän lisääminen ja yhteisöjen taideostojen verovähennysoikeus vaikuttavat tavoitteeseen. Taiteilijoiden toimeentulon perusongelmaan, työn pirstaleisuuteen ja heikkoon sosiaaliturvaan, on myös löydyttävä ratkaisu.

Myös tekijänoikeudet ja hyvitysmaksut vaikuttavat tavoitteen saavuttamiseen. Huolimatta siitä, että tällä hetkellä maksujen vaikutus taiteilijoiden toimeentuloon on musiikkoja lukuun ottamatta marginaalinen³, kasvaa niiden merkitys tulevaisuudessa. Taiteilijajärjestöt edellyttävät reiluja pelisääntöjä oikeuksien suhteen.

Tekijänoikeuksissa on myös selkeä epäjohtonmukaisuus. Ne eivät kerrytä sosiaaliturvaa, mutta ne huomioidaan etuuksina tukia arvioitaessa. Käytännössä tämä vähentää esimerkiksi asumistukea ja sairauspäivärahaa.

Yleistavoitteesta keskusteltiin Taiteen keskustoimikunnan kanssa ja se esiteltiin kaikille sidosryhmille. Tavoitetta tulee pitää esillä kulttuuripoliittisessa keskustelussa.

Jatkotoimenpiteet

- Asetetaan hallitusohjelmatavoite: Taiteilijoiden tulee voida saada 70-prosenttisesti toimeentulonsa taiteen tekemisestä.

Odotettu tulos

Luovassa taloudessa taiteilijan työpanos hyödynnetään koulutusta vastaavassa työssä. Seuraamalla esimerkiksi kolmen vuoden välein taiteilijoiden mahdollisuutta tulla toimeen taiteen tekemisellä saadaan kuva heidän asemansa kohenemisesta ja taiteen arvostuksesta maassamme.

Esitys 4: Apurahojen määrä

Apurahojen määrää lisätään niin, että apurahamediaani nousee 6 000 euroon. Erityisesti palautetaan pitkäaikaiset apurahat ja lisätään näyttöapurahoja, jotka tällä hetkellä laahaavat jäljessä.

Toimenpide-esitykset

- Apurahojen määrää lisätään niin, että apurahamediaani nousee 6 000 euroon.
- Palautetaan pitkäaikaiset apurahat ja lisätään näyttöapurahoja.

Apurahojen määrä tulee saada pohjoismaiselle tasolle.

Tehdyt toimenpiteet

Apurahoja on lisätty muuttamalla taiteilijaprofessuurit 10-vuotisiksi apurahoiksi. Syksyyn 2014 mennessä taiteilijaprofessuurit (11) lakkautuvat ja muuttuvat valtion 10-vuotisiksi taiteilija-apurahoiksi (22). Muutos tuo lisää pitkäaikaisia apurahoja.

³ Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvitys, sivu 21.

Jatkotoimenpiteet

- Parannetaan valtion tukea taiteilijoille nostamalla apurahojen kokonaismäärää 10 prosentilla vuosittain seuraavan viiden vuoden aikana ja pidentämällä apurahojen kestoja.
- Tehdään selvitys apurahan keston merkityksestä taiteilijan tuottavuuteen ja urakehitykseen.

Odotettu tulos

Taiteilijoiden toimeentulo paranee samoin kuin edellytykset osallistua luovaan talouteen. Mahdollisuus luoda kansainvälistä uraa paranee.

Esitys 5: Arvonlisäverovapaan myyntitulon yläraja

Arvonlisäverovapaan, taiteeseen liittyvän myyntitulon ylärajaa nostetaan 8 500 eurosta 15 000 euroaan.

Tämä vaikuttaa suoraan kaikkein pienituloisimpien taiteilijoiden, mm. kuvataiteilijoiden ja valokuvataiteilijoiden, toimeentuloon.

Toimenpide-esitykset

- Arvonlisäverovapaan taidemyynnin ylärajaa nostetaan 8 500 eurosta 15 000 euroon.

Tehdyt toimenpiteet

Neuvotteluissa valtiovarainministeriön vero-osaston kanssa todettiin seuraavaa:

Nykyisen 8 500 euron liikevaihtorajan tarkoituksena ei ole vapauttaa verosta varsinaista ammatti- ja liiketoimintaa, vaan rajata verotuksen ulkopuolelle hallinnollisista syistä lähinnä harrastusluonteinen toiminta. Raja on asetettu varsin matalaksi, koska se aiheuttaa eriarvoisuutta vapautuksen piiriin kuuluvien ja sen ulkopuolelle jäävien, vastaavaa toimintaa harjoittavien yritysten välillä. Ongelma korostuu sitä enemmän, mitä korkeampi raja on. Yhdenvertaisuussyistä samaa alarajaa tulee soveltaa kaikkiin vähäisen toiminnan harjoittajiin.

Liittymissopimuksessa Suomelle on myönnetty oikeus vapauttaa verosta sellaiset vähäisen liiketoiminnan harjoittajat, joiden vuosiliikevaihto jää alle 10 000 euron. Suomi voisi kansallisin päätöksin nostaa alarajan 10 000 euroon. Tätä korkeampi alarajan korotus, esimerkiksi esitetty 15 000 euroa, vaatii EU-tason päätöksen.

Suomessa on kynnyksen ylittämistä aiheutuvien velvoitteiden lieventämiseksi otettu vuonna 2004 käyttöön verohuojennus. Alarajan ylittyessä yritys saa liikevaihtoon suhteutetun huojennuksen. Vero muuttuu täysimääräiseksi 22 500 euron vuosiliikevaihdon kohdalla.

Suomella ei siis ole oikeutta supistaa arvonlisäverodirektiivin mukaista veropohjaa kansallisin päätöksin. EU:n arvonlisäverodirektiivin mukaan taide-esineiden myynnin tulee olla verollista. Taide-esineet on määritelty direktiivin IX-liitteen A-osassa. Kuitenkin EU-direktiivi antaa mahdollisuuden poiketa direktiivin vaatimuksesta juuri taide-esineiden kohdalla. Tätä on sovellettu Tanskassa.

Tanskan malli

Tanskassa on hyödynnetty EU-direktiivin (2006/112, artikla 103) antamaa mahdollisuutta taide-esineiden erityiskohtelusta. Taide-esineiden myynti, kun ne ostetaan suoraan taiteilijoilta, on arvonlisäverovapaata aina 300 000 Tanskan kruunuun (n. 40 300 euroon) saakka. Tämän jälkeen arvonlisävero on 5 prosenttia. Tämä koskee kaikkia tullikoodissa taide-esineeksi määriteltyjä esineitä.

Esitystä ei ole asetettu tärkeysjärjestyksessä korkealle suhteessa Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksen muihin esityksiin. Suomen Taiteilijaseura on lisäksi todennut, että nykyjärjestelmä on tarkoituksenmukainen niille kuvataiteilijoille, joilla on paljon vähennyskelpoisia kuluja.

Jatkotoimenpiteet

- Selvitetään tarvittaessa EU:n arvonlisäverodirektiivin poikkeusmahdollisuuden käyttöön ottoa myös Suomessa.

Odotettu tulos

Rajan nostaminen lisää taide-esineiden markkinoita. Taide-esineiden arvonlisäverokanta yhdenmukaistuu.

Esitys 6: Työllisyysapuraha

Taiteilijan työttömyysturva korvataan työllisyysapurahalla, jonka avulla taiteilija voi tehdä työtä myös töiden välillä. Työllisyysapurahan tarkoitus on parantaa työllistymisen edellytyksiä. Korvaus on ensivaiheessa työmarkkinatuen suuruinen ja sitä anotaan starttirahan tapaan. Työ- ja elinkeinotoimistot hallinnoivat työllisyysapurahojen myöntämistä.

Selvitetään edellytykset taiteilijapalkkaan, jossa valtio korvaa taiteilijalle sen, että taiteilija asettaa työvoimansa luovan talouden käyttöön myös töiden välillä.

Toimenpide-esitykset

- Taiteilijan työttömyysturva korvataan työllisyysapurahalla.
- Selvitetään edellytykset taiteilijapalkkaan.

Työttömyysturvan edellytyksiä on hiljattain muutettu. Taiteilijalla on nyt mahdollisuus ylläpitää ammattitaitoaan työttömyysturvalla. Askel tästä työllistymisedellytysten parantamiseen työllisyysapurahalla ei ole suuri. Ensimmäisessä vaiheessa työllisyysapuraha vastaa nykyistä työmarkkinatukea. Valtiolle ei siten aiheudu lisäkustannuksia.

Työllisyysapuraha ei koskisi taiteilijoita, jotka ovat ansiosidonnaisen työttömyysturvan piirissä. Kyse on freelance-taiteilijoiden ja yrittäjätaiteilijoiden työttömyysturvan muuttamisesta työllisyysapurahaksi.

Tehdyt toimenpiteet

Työ- ja elinkeinoministeriön säännösten valmisteluryhmän edustajan mukaan työllisyysapurahalla on ennakkotapaus. Laman aikana 1990-luvulla oli käytössä nk. omassa työssä työllistymisen tuki, joka periaatteessa olisi verrannollinen taiteilijan työllisyysapurahaan.

Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyysosaston kanssa käydyissä keskusteluissa sitä vastoin todettiin, että työttömyysetuudella *”voidaan turvata myös työllistymistä edistävien palvelujen (työmarkkinatoimenpiteet, työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ja työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu) aikainen toimeentulo. Kaikissa mainituissa tilanteissa on kysymys siitä, että henkilön työelämävalmiuksissa, osaamisessa tai molemmissa näissä on todettu olevan puutteita. Koska työllistymistä edistävien palvelujen järjestäminen on kestoltaan rajattu, palvelun ajalta maksettava työttömyysetuus ei ole työttömälle pysyvästi maksettava etuus.”*

Työllisyysosaston näkemyksen mukaan työllisyysapurahan maksaminen taiteilijalle poikkeaa työnhakijalle normaalisti maksettavista etuuksista. Työnhakijoita ei tällöin kohdella yhdenvertaisesti. Ministeriö ei myöskään tue ajatusta, että TE-toimistot ryhtyvät tekemään päätöksiä taiteilijoiden työllisyysapurahoista.

Tulkinnat eroavat toisistaan. Tukea on maksettu laman jälkeen, ja sitä on mahdollista maksaa omassa työssä työllistymisestä. Päinvastainen näkökulma korostaa työnhakijoiden yhdenvertaista kohtelua eikä näe muutosta mahdolliseksi.

Työttömyysturvan muuttamisesta työllisyysapurahaksi keskusteltiin myös taiteilijajärjestöjen kanssa. Sana ”apuraha” sai kritiikkiä, koska apurahat ovat verovapaita mutta työttömyysturva ei. Työllisyysapurahan sijasta voidaankin puhua **taiteilijan työllisyysrahasta**. Työllisyysraha vapauttaisi voimavaroja luovaan talouteen.

Taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö Forum Artis ry kävi Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo -selvityksen esitysten pohjalta prioriteettikeskustelun. Työllisyys(apu)raha on yhteistyöjärjestön kärkitavoite hallitusohjelmaan 2011–2015. Taiteilijan tulee halutessaan voida korvata työttömyysturva työllisyys(apu)rahalla, joka on työmarkkinatuen suuruinen ja jota haetaan starttirahan tapaan.

Taiteilijapalkka on vaihtoehto työllisyys(apu)rahalle. Taiteilijapalkka mahdollistaa sen, että taiteilija voi tehdä taidetta myös ollessaan ilman toimeentuloa. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa on – joskin eri muodoissa – valituille taiteilijoille nk. tulotakuu, joka vastaa taiteilijapalkkaa. Lisätulot vaikuttavat palkan määrään. Norjassa taiteilija joutuu raportoimaan joka viides vuosi toiminnastaan, Tanskassa vastaava nk. ”livsvarig ydelse” ei edellytä raportointia. Tanskan taiteilijaneuvoston puheenjohtajan mukaan taiteilija ei kuitenkaan ole koskaan joutilas.

Jatkotoimenpiteet

- Hallitusohjelmaan kirjataan tavoite: Taiteilijoiden työttömyysturvaongelmien ratkaisuna työttömyysturva korvataan työllisyysrahalla.
- Selvitetään taiteilijapalkan käyttöön ottoa huomioiden Ruotsin, Tanskan ja Norjan kokemukset taiteilijoiden tulotakuusta.

Odotettu tulos

Taiteilijalla on mahdollisuus parantaa työllistymisedellytyksiään silloin, kun hän on ilman toimeentuloa. Taiteilijoiden työllisyys(apu)raha ei työttömyysturvan tavoin heikennä taiteilijan itsetuntoa eikä siten vaikuta kielteisesti urakehitykseen. Pidemmällä tähtäimellä taiteilijapalkka lisää ns. vapaita tiloja, mikä edesauttaa luovan ilmapiirin syntymistä.

Esitys 7: Verotuksen ja sosiaaliturvan tasaus

Verotukseen ja sosiaaliturvaan kehitetään taiteen tekemisen näkökulmasta toimivat tasausjärjestelmät. Toteutetaan urheilijoiden saamaa oikeutta vastaava oikeus siirtää tuloja verovapaasti tekijäntilille. Sosiaaliturvassa kehitetään taiteilijoille järjestelmä, jossa viimeisen vuoden tulojen sijaan otetaan huomioon kolmen viimeisen vuoden tulot.

Toimenpide-esitykset

- Kehitetään verotukseen ja sosiaaliturvaan taiteen tekemisen näkökulmasta toimivat tasausjärjestelmät.
- Toteutetaan oikeus siirtää tuloja verovapaasti tekijäntilille urheilijoiden tapaan.
- Kehitetään sosiaaliturvassa taiteilijoille järjestelmä, jossa viimeisen vuoden tulojen sijaan otetaan huomioon kolmen viimeisen vuoden tulot.

Urheilijoilla on jo toimiva tasausjärjestelmä. Taiteilijoiden kohdalla vastaavaa yritettiin viedä eteenpäin vuonna 1995, mutta tuolloin se ei toteutunut.

Tehdyt toimenpiteet

Valtiovarainministeriön vero-osasto, jonka kanssa asiasta neuvoteltiin, totesi seuraavaa:

Tulojen siirto tekijäntilille on poikkeus tulon ja menon jaksottamista koskevista säännöksistä. Tuloverolain mukaan tulo katsotaan sen verovuoden tuloksi, jona verovelvollinen on sen saanut. Vähennys tehdään sinä vuonna, jolloin maksu on suoritettu. Tulojen rahoitus lieventää progressiota. Asiaan on jo olemassa ratkaisu:

”Tämäntyyppisiä tilanteita varten tuloverolaissa on säännökset tappiontasauksesta ja tulontasauksesta. Jos esimerkiksi kirjailija valmistelee kirjaansa kolme vuotta, voidaan kertatuloon liittyvää progressiota tasoittaa tulontasaus säännösten nojalla jakamalla tulo laskennallisesti tulonkertymisvuosille. Kirjan tekemisestä aiheutuneet kulut voidaan niiden syntymisvuonna vähentää tuloista. Ellei kulujen syntymisvuonna ole tuloja, kuluista vahvistetaan tappio. Tällöin menot tulevat vähennettäväksi myöhemmin saatavista tuloista.”

Vero-osaston mukaan useat muutkin verovelvolliset saavat tuloja suurempina erinä satunnaisin väliajoin. Tekijäntili ei tuo verovelvollisille yhdenmukaista kohtelua. Kyse olisi taiteilijoille myönnettävästä verotuesta. Poikkeavan jaksotusjärjestelmän säätäminen voi aiheuttaa sen, että myös muut epäsäännöllisiä tuloja saavat tahot esittävät vaatimuksia vastaavista erityisjärjestelyistä.

Vero-osasto viittaa myös tekijänoikeustuloja koskevaan työryhmäraporttiin: *”Verotettava käyttöoikeuskorvausta (yli 25 000 euroa vuodessa) oli 655 henkilöllä vuonna 2008. Heistä kuitenkin osa on myös teollisuusosuuksien saajia, joten kyse Suomessa on 300–400 henkilöstä. Näin ollen taiteilijoiden tulojen rahoitusmahdollisuus tekijänoikeuksien suhteen hyödyttäisi käytännössä vain hyvin toimeentulevia taiteilijoita. Hyvin menestyvät taiteilijat, kuten esimerkiksi muusikot, toimivat käsityksemme mukaan usein omistamiensa yhtiöiden kautta. Taiteilijatilijärjestelmällä ei siten saavutettaisi esityksen tavoitteita taiteilijoiden toimeentulon edistämiseksi.”*

Taiteilijoiden tekijäntilijärjestelmän luominen edellyttää erityisiä syitä, jotka puoltavat poikkeavaa jaksotusmenettelyä juuri heille. Urheilijoille on kuitenkin hyväksytty erityisratkaisu, valmennusrahoitus, johon voidaan maksaa muita urheilutuloja kuin palkkaa.

Valmennusrahastoon maksettua urheilutuloa voidaan käyttää urheilemisesta ja valmentautumisesta verovuoden aikana aiheutuvien, tositteisiin perustuvien menojen kattamiseen. Verovuoden päättyessä rahastossa olevat varat katsotaan verovuoden alaiseksi ansiotuloksi siltä osin kuin sitä ei ole siirretty urheilijarahastoon. Valmennusrahastoon voidaan myös vuosittain jättää verovapaasti tulevaa valmentautumista varten enintään 20 000 euroa⁴. Vuonna 2008 Suomen Liikunta ja Urheilu ry sekä Suomen Olympiakomitea ry esittivät summan nostamista 20 000 eurosta 50 000 euroon.

Urheilija voi tietyin edellytyksin siirtää urheilijarahastoon osan verovuonna saamastaan urheilutulosta. Tämä tulo ei ole verovuoden veronalaista tuloa, vaan varat tuloutuvat urheilu-uran jälkeisenä aikana. Varojen tuloutuessa urheilijarahastosta ne ovat veronalaista tuloa, samaa tuloa kuin ne ovat olleet rahastoon maksettaessa.

Urheilijarahasto

Urheilijalla, jonka verovuoden urheilutulo on ennen tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä aiheutuneiden menojen vähentämistä vähintään 9 600 euroa, on oikeus siirtää urheilutulostaan verovapaasti urheilijarahastoon enintään 50 prosenttia urheilutulon bruttomäärästä laskettuna ja samalla enintään 100 000 euroa vuodessa.

Urheilijarahastoon siirretyt varat tuloutuvat urheilijauran päättymistä seuraavien vähintään kahden ja enintään kymmenen vuoden aikana siten, että kunakin verovuonna tuloutuu tuloutumisvuosien lukumäärää vastaava osuus rahastossa urheilu-uran päättyessä olleesta määrästä. Erityisestä syystä, kuten työkyvyttömyyden vuoksi, varat voidaan tulouttaa myös nopeammin kuin kahden vuoden aikana. Rahastoon tuloutumisaikana kertynyt tuotto katsotaan viimeistä tuloutumisvuotta seuraavan verovuoden tuloksi.

Työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strateginen hanke on selvittänyt tämän hetken tilannetta. Taiteilijan näkökulmasta mahdollisuus tulontasaukseen ei ole nykyjärjestelmän puitteissa tarkoituksenmukainen. Taiteilijalla on usein suuri kertatulo, joka ei jakso usealle vuodelle. Tuolloin tulontasauksen vaikutus on pieni ja koskee lisäksi vain valtionverotusta.

Tulontasausjärjestelmää toimivampi on hankkeen mukaan nk. menovaraus. Taiteilija voi tuloja saadessaan tehdä varauksen ja vähentää sen verotuksesta. Verovuonna tehtävä menovaraus vähennetään menona taiteilijan tuloista. Seuraavana vuonna menovaruksella katetaan taiteellisen toiminnan menoja.

Menovaruksen säätämistä ehdotettiin jo 18.10.2000 taiteilijoiden työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan muistiossa, mutta ehdotusta ei toteutettu. Esitys menovaruksesta ei kyseenalaista yhdenvertaisuutta. Se vastaa metsätalouden harjoittajien oikeutta tehdä menovaraus, jonka enimmäismäärä on 15 prosenttia metsätalouden pääomatulojen määrästä.

Taiteilijoiden menovaraus tulee ottaa sekä tulovero- että elinkeinoverolakiin. Siinä tulee säätää mm., kenellä on oikeus menovarukseseen, varauksen enimmäis- ja vähimmäismäärä menovuonna sekä milloin varaus luetaan viran puolesta tuloksi, jos sitä ei ole käytetty menojen kattamiseen.

Ruotsissa on ollut käytössä nk. tekijäntilijärjestelmä. Taiteilija voi siirtää osan tuloistaan verovapaasti erityiselle tilille kattamaan tulevia menoja. Tekijäntilissä siirretään rahaa, joka hallinnoidaan pankkien kautta, menovaruksessa ei siirretä rahaa, ainoastaan verojen maksua.

⁴ Tuloverolain 116b §.

Jatkotoimenpiteet

- Otetaan käyttöön Luovan talouden strategisen hankkeen esittämä menovaraus. Tehdään tarvittavat lakimuutokset.
- Selvitetään sosiaaliturvaetuksien tasausjärjestelmän tarve (mm. äitiys- ja sairauspäiväraha).

Odotettu tulos

Menovaraus parantaa erityisesti niiden taiteilijoiden toimeentuloedellytyksiä, joiden tulot ovat jatkuvasti epäsäännöllisiä (kirjailijat, muusikot, kuvataiteilijat).

Esitys 8: Eläkeratkaisu

Taiteilijoiden eläkejärjestelmää yksinkertaistetaan ja ammattitaiteilijoiden eläketurva keskitetään Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen (Mela). Valtio korvaa tästä aiheutuvat hallintokulut.

Selvitetään mahdollisuutta tulevaisuudessa toteuttaa Saksan mallin mukainen taiteilijoiden sosiaaliturvavakuutus, jossa taiteen hyödyntäjät myös osallistuvat kustannuksiin.

Toimenpide-esitykset

- Taiteilijoiden eläkejärjestelmää yksinkertaistetaan ja ammattitaiteilijoiden ei-työsuhteinen eläketurva keskitetään Melaan.
- Selvitetään mahdollisuutta toteuttaa taiteilijoiden sosiaaliturvavakuutus, jossa myös taiteen hyödyntäjät osallistuvat kustannuksiin (Saksan malli).

Tehdyt toimenpiteet

Apurahansaajien eläketurva on järjestetty Melan kautta. Eläketurva on ollut käytössä vuoden 2009 alusta. Vuonna 2010 otettiin 3 500 vakuutusta, joista 60 prosenttia tieteen-tekijöiden ja 40 prosenttia taiteilijoiden apurahoihin. Kustannus MYEL:iin siirrosta oli 2,4 miljoonaa euroa. Organisointi Melaan ei aiheuttanut ongelmia kilpailunäkökulmasta.

Neuvotteluja ei-työsuhteisen eläketurvan organisoimisesta apurahoja vastaavasti käytiin sosiaali- ja terveysministeriön sekä Melan edustajien kanssa. Keskusteluissa nousi esiin mm. määritelmä ”taiteilija”, ts. ketä ehdotus koskee, ja yrittäjien yhdenvertaisuus.

Vapaat taiteilijat maksavat, ainakin periaatteessa, tällä hetkellä yrittäjien eläketurvaa. Tämä edellyttää kuitenkin tiettyä tulotasoa yrittäjyydessä. Monen taiteilijan mielestä myöskään saatu eläketurva ei ole riittävä suhteessa maksuihin. Taidemaalarien tekemässä eläketutkimuksessa osoittautui, että eläkkeet eivät yllä edes nykyisten takuueläkkeiden tasolle (taulukko 1). Vuoden 1960 jälkeen syntyneiden kuvataiteilijoiden eläke on saman tutkimuksen mukaan alle puolet keskimääräisestä työeläkkeestä (taulukko 2).

Taulukko 1. Kuvataiteilijoiden eläke-ennuste ikäryhmittäin ja sukupuolen mukaan (euroa/kk)

	Elinaikakerroin huomioiden		Ilman elinaikakertoimen vaikutusta	
	Eläkkeelle			
	63-vuotiaana	65-vuotiaana	63-vuotiaana	65-vuotiaana
Kaikki	563	602	611	654
1970 ja jälkeen syntyneet	375	400	439	469
1960–1969 syntyneet	392	419	437	467
1959 ja ennen syntyneet	938	1 005	971	1 040
Miehet	409	437	439	470
Naiset	682	729	747	799

Lähde: Taidemaalariliiton eläketutkimus 2010.

Taulukko 2. Kuvataiteilijoiden eläke suhteessa keskimääräiseen työeläkkeeseen Suomessa (prosenttiosuus)

	Eläkkeelle 63-vuotiaana	Eläkkeelle 65-vuotiaana
Kaikki	35,1	37,5
1970 ja jälkeen syntyneet	23,4	24,9
1960–1969 syntyneet	24,4	26,1
1959 ja ennen syntyneet	58,5	62,7

Lähde: Taidemaalariliiton eläketutkimus 2010.

MYEL-maksutaso on 11 prosenttia, YEL-maksutaso 21 prosenttia. Maatalousyrittäjät ovat siis jo nyt eriarvoisessa asemassa verrattuna muihin yrittäjiin. Taiteilijat voidaan rinnastaa alkutuottajiin ja vakuuttaa myös nykyisen yrittäjyyden osuus taiteilijoiden eläketurvasta Melassa.

Taitemaalarien eläketutkimus tekee oman ehdotuksen, jossa taiteilijoiden ei-työsuhteinen eläketurva Melassa organisoitaisiin erillisenä rahastona (TaEL). Myös Saksassa vapaille taiteilijoille (ja toimijoille) on valittu oma rahastomalli. Eri vaihtoehtoja tulee selvittää (MYEL, TaEL ja Saksan malli). Vaikutukset eläkemaksuihin, eläkkeiden suuruuteen ja maksajiin tulee kartoittaa. Johtopäätös kuitenkin on, että ratkaisun tulee tapahtua Melan puitteissa.

Melan johdon kanssa käytiin erilliskeskustelut mahdollisuudesta siirtää taiteilijan koko ei-työsuhteinen eläketurva Melaan, jolloin eläkejärjestelmä yksinkertaistuisi. Taiteilijan eläketurva jakautuisi kahteen osaan: työsuhteessa saatuun sosiaaliturvan (TYEL) ja muuhun sosiaaliturvaan (MYEL).

Muutos on toteuttamiskelpoinen ja vaatii vain tiettyjä atk-järjestelmän muutoksia Melan sisällä. Eläkkeiden määräytymismekanismien tulee olla identtiset kaikille. 11 prosentin maksutaso riittää eläkevastuiden kattamiseen. Melan mukaan valtion rahoitusta ei tarvita. Kuitenkin on selkeytettävä, kuka järjestelmän piiriin tulee eli kuka on ei-työsuhteinen taiteilija. Tekninen valmistelu vaatii 1–2 vuotta. Melalla on hyviä kokemuksia apurahansaajien siirtymisestä Melan vakuutuksen piiriin.

On huomattava, että kyse apurahansaajien kohdalla ei ole ainoastaan eläketurvasta vaan laajemmin sosiaaliturvasta. Apurahansaajien sairausvakuutus tapahtuu Kelan kautta, mutta karenssia on lyhennetty yrittäjien 9 päivästä 3:een. Erotuksen korvaa Mela. Myös tapaturmavakuutus on apurahansaajille maatalousyrittäjien tapaan edullisempi kuin

muille. Kun taiteilijoiden ei-työsuhteista eläketurvaa organisoidaan Melaan, on nämä edut huomioitava myös taiteilijoille yleisesti.

Jatkotoimenpiteet

- Hallitusohjelmaan kirjataan tavoite: Ei-työsuhteissa toimivien taiteilijoiden sosiaaliturvaa parannetaan organisoimalla se Melaan.
Ennen siirtoa selvitetään, ketkä kuuluvat järjestelyn piiriin sekä se, siirretäänkö jo karttuneet eläkkeet vai koskeeko päätös vain tulevia eläkkeitä.
- Selvitetään Saksan mallin kokemuksia (ks. esitys 2).

Odotettu tulos

Taiteilijoiden eläketurva paranee sosiaaliturvan suhteen, jossa he ovat yhdenvertaisia maatalousyrittäjien kanssa.

Esitys 9: Valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrä

Valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään suhteessa 1990-luvun alun tasolle eli noin sataan vuodessa.

Toimenpide-esitys

- Valtion uusien ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään sataan vuodessa.

Vuonna 2010 eläkkeiden määrä oli 35 täysinä eläkkeinä laskettuna.

Tehdyt toimenpiteet

Taiteilijaeläkkeet on siirretty valtiovarainministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan. Eduskunta on päättänyt vuosittain myönnettävien uusien taiteilijaeläkkeiden määrän lisäämisestä 16:lla. Tämä on askel oikeaan suuntaan. Uusien eläkkeiden määrä on 51 täyttä eläkettä vuonna 2011.

Taidemaalariliiton eläketutkimus tukee esitystä taiteilijaeläkkeiden määrän lisäämisestä. Kuten taulukosta sivulla 25 ilmenee, on kuvataiteilijoiden eläke keskimääräiseen työeläkkeeseen verrattuna huomattavasti pienempi. Taiteilijoille kertyvät eläke-edut jäävät usein alle takuueläkkeen, vaikka taiteilija olisikin maksanut YEL-maksua.

Taiteilijoiden eläketilanteen vuoksi ja kun suuret ikäluokat nyt eläköityvät, on välttämätöntä lisätä valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää. Jos taiteilijoiden eläketurva ratkaistaan pysyvästi Melassa, ei ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä tulevaisuudessa tarvita.

Jatkotoimenpiteet

- Laaditaan esitys eläkkeiden lisäyksestä valtion talousarvioon siten, että uusien, täyttä eläkettä vastaavien valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrä nousee 70:een vuonna 2012 ja asteittain sataan vuoteen 2015 mennessä.

Odotettu tulos

Taiteilijoiden eläketurva paranee. Uusi Mela-ratkaisu vakuuttaa taiteilijoiden ei-työsuhteen työn täysimääräisesti ja korvaa ylimääräiset valtion eläkkeet.

Esitys 10: Taideostojen verovähennysoikeus

Yritysten ja yhteisöjen taideostoille säädetään verovapaus, joka vastaa taiteen sponsoinnissa toteutettavaa verovapautta.

Toimenpide-esitys

- Yritysten ja yhteisöjen nykytaideostoille eläviltä taiteilijoilta säädetään verovähennysoikeus.

Tehdyt toimenpiteet

Valtiovarainministeriön vero-osaston kanta esitykseen on kielteinen. Taideosto on investointi, jonka arvo kasvaa. Taide-esine ei ole kuluva käyttöesine. Siksi verovähennyksiä ei voida tehdä. Käytäntö ei kuitenkaan ole yhdenmukainen, muotoilutuotteista voidaan tehdä vähennyksiä.

Toteutuessaan esitys vahvistaa suomalaisia taidemarkkinoita. Tanskassa tehty uudistus on parantanut taiteilijoiden toimeentuloa sekä lisännyt galleristien liikevaihtoa ja maan kulttuurivientä.

Tanskan käytäntö

Yritykset voivat tehdä verovähennyksen ostamistaan taide-esineistä. Kun asiasta muutama vuosi sitten tehtiin päätös, kulttuuriministeriön tavoitteena oli, että taidemarkkinat kasvaisivat 100 miljoonalla kruunulla. Toteutuma on tällä hetkellä 10–20 miljoonaa kruunua. Taiteilijoiden näkökulmasta mahdollisuudella on ollut suuri merkitys. Sillä ei ole ollut suurta vaikutusta verotuloihin (tarkkaa tietoa ei ole saatavilla).

Tanskan kuvataiteilijoiden liiton toiminnanjohtaja totesi, että ajatus taiteesta investointiesineenä, jonka arvo lisääntyy, ei pidä paikkaansa. Päinvastoin, nykytaiteen arvo putoaa melkein välittömästi hankinnan jälkeen. Hänen mukaansa asiasta on keskusteltu myös Ruotsissa, jossa investointiajattelu on estänyt toteutuksen.

Esitystä Tanskassa toteutettaessa on noussut esiin kysymys siitä, mitä yritykset voivat vähentää eli mikä on taidetta. Muutamassa esimerkkitapauksessa on ollut epätietoisuutta, ja arvioinnin on tehnyt Tanskan Akatemianeuvosto (Akademiråd). Tämän jälkeen ei asiassa ole ollut ongelmia.

Myös yksityisten verovähennysoikeudesta on keskusteltu. Ammattitaiteilijan kotitalouksille tekemä taiteellinen esitys tai tilaustyö tulisi saada kotitalousvähennyksen piiriin. Tällöin esityksen mukaan vähennyskelpoista olisi vain työ, taideteoksen materiaalia ei voisi sisällyttää vähennykseen. Tämänkaltaisen verovähennysoikeus epäilemättä tuo taiteen lähemmäksi suomalaista arkea ja voi olla tietyille taiteenaloille merkittävä taloudellinen lisä.

Jatkotoimenpiteet

- Esitys toteutetaan viiden vuoden kokeiluna. Vaikutusta taiteilijoiden toimeentuloon ja taidemarkkinoiden kehitykseen arvioidaan vuonna 2017.

Odotettu tulos

Suomen taidemarkkinat kehittyvät verokannustein. Verotulot eivät vähene. Taiteilijoiden toimeentuloedellytykset paranevat. Myös kulttuurivienti lisääntyy kotimarkkinoiden kasvussa ja taiteilijoiden urakehityksen parantuessa.

Esitys 11: Julkisen rakentamisen prosenttiperiaate

Julkisen rakentamisen prosenttiperiaatteen toteutumista valvotaan tehokkaammin. Suosituksen noudattamisesta palkitaan verohelpotuksin.

Toimenpide-esitys

- Julkisen rakentamisen prosenttiperiaatteen toteutumista valvotaan tehokkaammin.

Tehdyt toimenpiteet

Mahdollisia kannustustoimia selvitetään. Ns. prosenttiperiaatetta yleisenä periaatteena ei toteuteta julkisessa eikä yksityisessä rakentamisessa. Valtion taideteostoimikunta investoi vuosittain taiteeseen veikkausvoittovaroin. Opetus- ja kulttuuriministeriön arvion mukaan tämä järjestely on korvannut prosenttiperiaatteen valtion rakennusten taidehankinnoissa. Kuntien tilanne on heikompi, vain harvat toteuttavat periaatetta. Joissakin tapauksissa sitä toteutetaan tietyissä kohteissa, esimerkiksi valituilla asuntoalueilla. Valtion tulee kannustaa kuntia periaatteen soveltamiseen.

Heikoin tilanne on yksityisessä rakentamisessa. Tulee selvittää, miten myös se saadaan prosenttiperiaatteen piiriin (esimerkiksi kaavoituksen keinoin).

Jatkotoimenpiteet⁵

- Selvitetään valtion mahdollisuudet tukea kuntia silloin, kun ne noudattavat prosenttiperiaatetta rakennushankkeissaan.

⁵ Suomen Taiteilijaseuran tavoitteet hallitusohjelmaan 2011–2015.

- Selvitetään, kuinka valtio voi kannustaa kuntia ottamaan huomioon prosenttiperiaatteen jo aluesuunnittelu-, maankäyttö- ja kaavoitusvaiheessa.

Odotettu tulos

Asuin- ja työympäristöjen viihtyvyys lisääntyy samalla kun taidemarkkinat kehittyvät. Taidetta arvostetaan yhä enemmän.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Taideyliopistoselvitystyöryhmän muistio
- 2 Korkeakoulujen kansainvälistymiseen liittyvät asumispalvelut
- 3 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit; Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen
- 4 Visuaalisten taiteiden kansainvälisen yhteistyön ja viennin organisoimista koskeva selvitys
- 5 Culture in development cooperation; Cultural sectors in sustainable development policy
- 6 Yhdessä enemmän - selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön konserniohjauksesta ja -rakenteesta
- 7 Oppisopimuskoulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittäminen
- 8 Oppisopimuskoulutuksen laadun kehittäminen
- 9 Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011–2020
- 11 Selvitys koulutus- ja osaamistarpeiden kehittämisestä sekä ennakkoinnin tilasta ja kehittämistarpeista 2010
- 12 Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka
- 14 Vapaan kentän ammattilaisryhmien toimintaedellytysten parantaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-051-3 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)